

¹ Extraordinària la igualtat amb «*Torgis*, filio Gerberga», en un jurament feudal, de la 1a. meitat del S. XI, en un dels docs. d'Organyà p. p. MiretS. (BABL 1918, p. 415 o 515). Figurant com NP, potser és coincidència; però per la identitat i singularitat del nom costa molt de creure en un atzar. — ² Menys clar relacionar-ho amb un *Torbas*, lloc de cristians vells, en la llista de Reglà de 1609 (p. 107), que seria un *Torbis* del *Rept.*, prop de Chiva i Godella; perquè aquests deuen ser simplement l'àrab *turba* 'terra, argila'. Però la *-b-* de la partida lliuriana molt bé pot ser deguda a contaminació del mot aràbic.

Turbedal, V. *Turbó*

TURBIAS i TURP

De TURBIAS n'hi ha hagut dos.

1) Llogaret de la Vall de Castellbò (Casac. 1920), uns 12 k. a l'O. de la Seu d'Urgell, a un terç de la pujada de la vila de Castellbò a la collada de Sant Joan de l'Erm, que duu al Pallars.

PRON.: *turbiàs*, a Castellbò (Casac. 1920); id., ²⁵ passant jo (1930, exc. 120), per *Turbiàs* i a Aravell (1933, Ll. i, 221).

MENC. ANT. 839, Acta C. SdUrg.: *Turbiasse* (-*ias* en el Capbreu, -*ias* còpia S. XII, ed. PPujol; ¹ 1029: villa *Turbias* (*Hist. Lgd. v*, 383); 1519, *Spill* de Castellbò: *Torbias*, 3 focs (f° 7v i 9v), al 7v es llegeix *Turbies*, i Joan Ramoneda alias *Torbies* i Pere *Torbies*, habitants de Taús, f° 18v, però és una *e* errònia, ultracorrecta, deguda al copista, que era barceloní, i hi posà moltes grafies orientals.

2) *Turbiàs* al capdamunt del Berguedà: recordo haver-ho oït *turbiàs* a Bagà com un despoblat d'allí a la vora. Segons SerraV. (o els seus publicadors solsonins) és una antiga sufragània de Gisclareny: *St. Miquel de Turbiàs*. N'hi ha documentació antiga en el seu llibre, ⁴⁰ *Les Baronies de Pinós i Mataplana*, vol. II, p. 283: 1294: «*parr. Sti. Michaelis de Turbians*» (p. 120). En català: 1531: *St. Miquel de Turbians* (p. 22); 1377: «Bernardo de Castro, rector de *Torbians*» (ib., p. 220). Després, en regesta, en cita altres testimonis, de ⁴⁵ 1255, 1279, 1280 i sovint en el S. XIV (pp. 282, 283).

Semblaria com si sempre es trobés en la forma ultracorregida en -*ans*, però és possible que els publicadors d'aquesta edició pòstuma (que en altres casos hem sorprès amb llibertats indugenes en el detall dels ⁵⁰ textos), hi hagin menyspreat casos de la grafia -*as*, prenent-les per oblit o esborrament de la tilde ~. En tot cas la forma oral d'avui és la primitiva, tant ací com en (I), com ho demostra l'Acta de 839 i les dades de 1029 i 1519. En els dos vessants dels Pirineus ⁵⁵ orientals, el fenomen rossellonès de -*ans* > -*às*, que havia arribat fins al Gironès i més enllà del Ter, segons la toponímia, després es va corregir en -*ans*, -*ons* (d'on els noms *Garrigàs*, *Ravós*, *Camós*), provocant ultracorrecions com *Falgons* de *Falgós* FILICOSUS, ⁶⁰

Montgrins de *Montgrís*. Es veu que també es reacciona contra això a l'alt Berguedà, però ja no més a Pontent, a l'Urgellet.

⁵ Sobre l'ETIM. ens ilumina un altre nom de l'Urgellet: El *Turp* (cf. *DECat* VIII, 619a23 ss.). El gran puig, situat uns 25 k. al Sud de (1). *Turb* grafia encertada en CATorras, *Pir. Cat.* VII, 8, 69, 7. Ardit i punxegut tossal, damunt el Segre, a la seva esq., uns 1800 alt., al qual vaig pujar el 1932 (exc. 175); després de travessar un llarg i sec rodal, conegut com «partida de *túrpp*».

Ja prop del cim de la rosta pujada ens poguérem aturar a abeurar-nos, assedegats, a una gran font: «la ¹⁵ FONT DE *Túrpp*». Del cim la gent en diu «*lo móro de túrpp*». Prova, doncs, que *túrpp* pròpiament és el nom de la grossa partida per avall de la font: bc. ITÚRRIBE 'dessota la font', etim. que ja vaig donar en *E.T.C.* I, 197 i 277, enquadrant-la dins el gran conjunt dels NLL urgellencs i pallaresos formats per composició amb el basco-ibèric -BE 'dessota'. Veg. l'art. *Gerb*, *Gurb*, *Gurp*, *Sorpe* etc. (d'ací també el cognom basc *Iturbe* etc.).

Ara ho podem refermar amb documentació antiga, que també ens el mostra denominant una extensió de terreny muntanyós, incloent-hi aquest puig, però designant-ne especialment el cim com «*çacumen*»: 1081: *Nargone* (el poble de Coll de Nargó) afr. Or. «in *Turp* (BABL VIII, 530); 1093, afr. E. de la «Ribera de *Nargon*» incloent-hi Cuberes (nom d'un lloc dependent de Cabó, vora el riu) (*Cart. de Tavèrnoles*, 113.3); i del mateix any: «in *kakumine Turpis*» (ib., 109.22); 1099: «in apend. *Sti. Clementis, in Nargone*, afr. O. in ipso monte q. dic. *Turp*, Mer.: monte de *Cubers*, Circi ³⁵ *Narieda* (ib., 113.20) i «Or., in *kacumini Turpis*» (ib. 109.22).

Hi ha -*p* final (fins llatinitzat en -*pis*), i no és estrany, no sols per l'ensordiment de les finals en cat., perquè és sabut que -*PE* alterna amb -*BE*, en aqueixos compostos bascos; veg. l'art. *Sorpe/Surp*, on hem vist que això és normal darrere RR (cf. *Sorre/Surri*).

Això, doncs, ens mena a l'etim. de *Turbiàs* (*DECat* VIII, 619a28 ss.). També aquí hi ha d'haver ITÚRRIBE, igual que en *Turp*, amb el conegut fenomen de la -*i*-amovible de l'ibèric (ITÚRISSA > *Tossa*, IBAIA/BAICA > *Vega* (*E.T.C.* I, 60 etc.). Tant el *Turbiàs* del Berguedà com el de Castellbò es troben sota grans pendents, pigallats de deus i grans naixors d'aigua: en el de Castellbò comença la gran part final dels boscos de St. Joan de l'Erm, amarada de fonts i xaragalls.

Els noms en -*BE* no són solament adverbis locatius, sinó designació de llocs situats més avall de paratges on hi ha tal o tal cosa: ANA-BE 'davall dels boscos plens d'avajons' (> *Àneu*), AGIRRE-BE 'dessota els espais oberts' (> *Gerb*), *Gurb* 'dessota la rojor'. No és, doncs, difícil de concebre que a ITURRIBE s'hi afegís un sufix: la terminació basco-ibèrica -ASSE que M.-Lübke ja va isolar en tota una sèrie de noms de l'Acta de 839 (*BDC* XI, 8.31); i després hem anat retrobant en altres, com *Alàs*, *Escàs* etc. (Cf. també *Girbeta* al cos-